

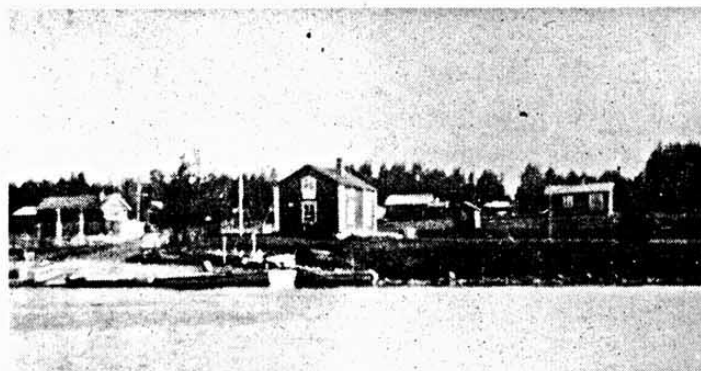

ERIC NYBERG:

Minnen från Pitsund

Förman Eric Nyberg i Broby i Skåne, en gång i tiden fosterbarn i färjkarlsfamiljen Nyberg i Pitsund, kommer här med en ny skildring från livet i bygden för 50-60 år sedan, sådant han minns det. Artikelserien,

av vilken detta är tredje avsnittet, har väckt stort intresse och Nyberg har tillstått PT en ny omgång hägkomster, som vi efterhand kommer att publicera.

På skylten mellan färjkarlsstugans gavel-fönster står: Krooks Pratts bensin försäljes från mackmätare hos J.O. Wallsténs Tapet, Färg och Kemi-kalieaffär vid Storgatan i Piteå. Bilden är från 1918.

Barbariskt skicka mörkrädda barn för att elda i skolsalen

Gästgivare Zakarias Lindström i Jävre var i mina ögon liksom lite finare än andra. Han hade också så fina hästar, välhållna och snabba. En gång hörde jag honom säga:

— En bra häst ska vara sådan, att då jag har satt mej i giggen i Jävre och tänt en cigarr, då ska jag vara i Pitsund innan cigarren är slutrökt.

Lindströms fru var barnmorska så det behövdes säkert snabba hästar ibland. Det fanns diversehandel i gästgiveriet och Lindström hade ofta med en liten påse kaffebönor, som han i förbifarten gav åt gumman Vallin i Högsböle, omskriven i förra avsnittet.

I färjan skulle Karl Johan Nyberg fylla 60 år. Barnen hade gått ihop för att ge pappa en present. Det skulle bli en snusdosa av silver. Denna hade i god tid beställts på Lundströms guldsmedsaffär i Piteå med gravyr och allt. Någon dag innan blev jag skickad på cykel för att hämta paketet. Jag hade nu blivit så stor att jag nöjaktigt kunde läsa. Kuvertet med pengar lämnades och jag fick ett väldigt fint paket med sidenband om. Nyfikenheten att få se innehållet var stor och någonstans på Pitholmsheden satte jag mej vid vägen och öppnade paketet.

Inlindat i silkepapper låg där det fina. På locket var ingravert en lång vers, som jag direkt lärde mej utantill. Den lød: "Mången vis tar en pris, den muntrar sinnet och ökar minnet. Denna dosa skatter hyser, som din näsa prisa skall. Ta en pris då näsan fryser, snus är gott i många fall". Paketet blev inte vackert och nog sa syster Frida något om min nyfikenhet...

60-års-present

Just på 60-årsdagen kom disponent Åhrberg från Munksund Pappa och jag hämtade honom. Flaggan vid färjstugan var hissad och Åhrberg frågade mej varför vi flaggade. Det fick han veta och tog då upp något som han gav pappa med gratulation. När han åkt ville jag veta vad pappa fått. En tolvskilling, blev svaret. Till sist fick jag se. Det var en gul peng som det stod 10 kronor på. Detta mynt beundrades av mången. Efter någon tid var myntet borta. Pappa hade varit till stan och satt in det på banken. En sådan liten en kommer lätt bort, var hans kommentar.

Hösten var den värsta tiden i färjan. Det gällde ju att försöka hålla igång, om möjligt ända till dess att vintervägen mellan Slammernora och Toven bar. Den tiden var allt vad Nybergs hette i arbete så gott som dygnet runt. Bara på några timmar kunde isen bli ett par tum tjock. Hade man fått upp en rädda så kunde det komma en båt och förstöra alltihop.

En bild från Haparanda tagen troligen 1917. Herman Nyberg, privatchaufför i nära 50 år, sitter vid ratten. De medåkande är obekanta för artikelförfattaren.

Flyttande skola

Den 16 augusti 1916 hade jag blivit inskriven i Högsböle mindre, flyttande småskola. Detta med flyttande innebar att lärarinnan, som hette Elisabet Granström, hade oss barn i Högsböle från hösten och en bit in på nyåret. Därefter flyttade hon till Tjälén och där fick barnen gå till fram på sommaren. Det var inte så många barn och lärarinnan hade alla klasser. Nybörjare togs bara in vartannat år.

Det var långa skoldagar för tiden måste utnyttjas. Ibland var det ganska svårt att ta sig till och från skolan. Man plogade då vägarna med häst. Från det man började i fjärde klass kallades man "stor". Det innebar att de "stora" pojkarna turades om att ta var sin vecka då man skulle vara i skolan så långt före de andra att man hunnit elda skolsalen varm och tända de fyra fotogenlamporna. Innan man gick hem för dagen bar man in ved och fyllde lamporna. På kvällen spåntades tjärstickor, som stoppades i skolväskan.

Barbariskt

Nog kan det välän ses som ganska barbariskt att en liten mörkrädd pojke skulle ge sej i väg i alla väder de två kilometerrarna genom skogen vid 6-tiden på morgonen. Dock tror jag inte att jag har upplevt en sådan känsla av befrielse, som den jag kände när jag kommit in i skolsalen och fått tänt den första lampan.

En enda skolhistoria skall räddas. Det är kristendomstimme. Lärarinnan talar och får se att Johan Gustavsson från Småskär-udden sitter och ler.

— Du tycker visst inte om när jag talar om Jesus, Johan.
— Nää, i flin åt gobben Brännström, som går förbi opa vägen vä en kåo, som ha vöre del ox'n. (Nej, jag flinar åt gubben Brännström, som går förbi på vägen med en ko, som har varit hos oxen).

Inte ett ord om lärarkrafterna vid Högsböle skola men nog har man fått känna på en för svag grundutbildning när man senare i livet försökt vidareförkovra sej. Lärarna kunde inte hinna med allt åt alla. Åt exempelvis upptäcka ens absoluta okunnighet i geometri när man läser vid en teknisk skola kan inte vara så muntert.

Skolhuset står kvar än i dag men nog är det bra att skolan sedan länge slutat fungera.

Ny epok: linfärjan

Det bröt in en ny tid i Pitsund då linfärjan kom. Det var två stolpar vid färjans ena sida,

En röd, vacker frukt...

Vid ett tillfälle när min bror Karl Johan och jag hade fraktat

där det hängde block, genom vilka vajern löpte. Man drog färjan med "dragträn". Det var slut med att åka med strömmen långt ner efter älven då man skulle över.

I vackert väder kunde ett par pojkar frakta över vad som behövdes. I färjans båda ändar var luckor, så nu behövde inte bilarna balansera på plankor längre. Alltså hade livet blivit dragligare för färjfolket.

Tidigare har nämnts om doktor Peder Björk på Hospitalet. Denne liksom hans fru var naturläkare. Det hände ganska ofta att de promenerade den långa vägen Hospitalet—Pitsund. Där satt de på norra sidan och åt något innan de gick tillbaka. En natt promenad på cirka två mil.

Båt som vaktur

Det var som sagt världskrig och ganska lång tid låg landstormsgubbar förlagda vid färjan. De bodde och tillredde sin mat i bagarstugan. Deras huvuduppgift var att bevaka telefonkablar na nedanför färjan. En gammal upp- och nedvänd båt som man sågat upp en öppning på, tjänade som vaktur. Runt kabelstolpen var pålar med spänd ståltråd och där hängde koskallor som skulle varna. Det var hemskt ont om mat men de här gubbarna hade det rätt bra.

En gång hade jag fått ett munspele och skulle underhålla gubbarna. Då fick jag en jättebit falukorv om jag lovade att aldrig mer spela hos dem. Kocken hette Vikstén och var tullare i det civila.

Många fick svälta

Att folk svält dessa år vet alla som minns. Kvinnorna från sågverken i Skuthamn, Munksund, Lövholmen, Storfors och Bergsviken samt från kolgården i Toven drog ofta omkring med barnkarror eller vad det nu var och försökte på allt sätt på tag på något åtbart. Potatis, rovor eller kanske lite korn var eftertraktat. Man tiggede inte, man ville köpa, men ofta fanns ingenting att få tag på.

I färjstugan fanns getter och mamma Nyberg gav ofta bort en skvätt getmjölk.

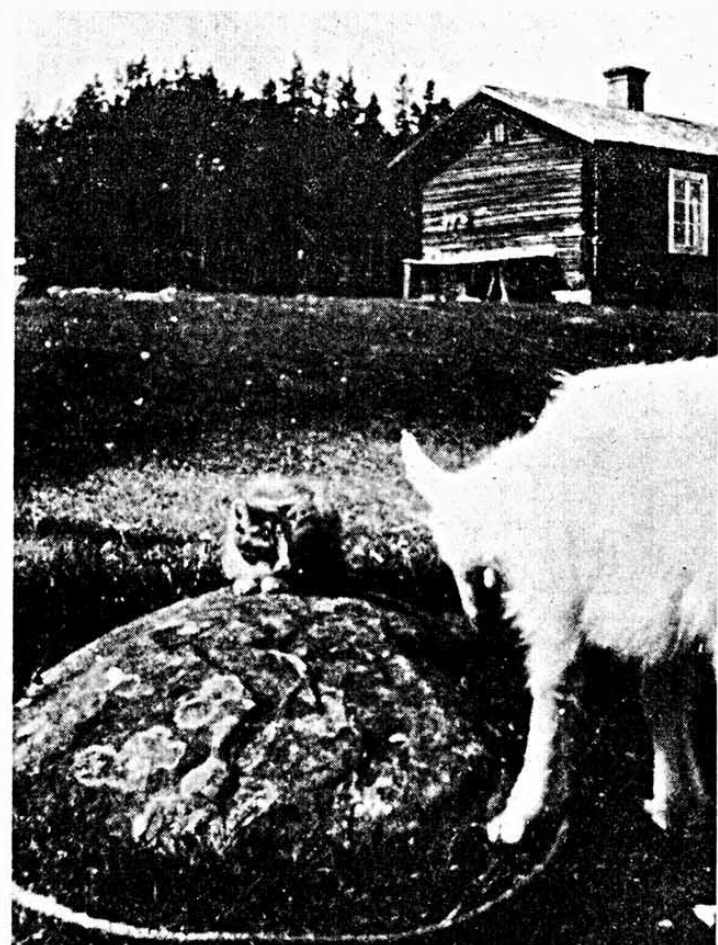
Man måste förstå om det försvann lite potatis från något potatisland.

Livsmedelskommissionen fanns men man hade tydligen inte något grepp om folkförsörjningen. Om folk hade kuponger kvar så fanns inget bröd att köpa.

Bengt och Martin Nyberg drar färjan med hjälp av s.k dragträn.

över något så satt Björks där och det blev en pratstund. Doktorinnan bjöd oss på en röd, vacker frukt. Jag stoppade min i fickan men Karl Johan bet i sin. Han råkade ha ett ganska häftigt humör och "tände" direkt. Han trodde att läkarparet drev med honom, vilket han också talade om. Fru Björk försökte förklara att det var en mycket nyttig matfrukt. Det ville Karl Johan inte höra på utan vände sej till mej och sa:
— Snör bort donja, pojke! (Kasta bort dyngan, pojke!).

Mamma Nyberg gav ofta behövande en skvätt getmjölk.

Skrovmål

Två av Nybergarna, Tycko och Ernst, skulle till en timmerdrivning någonstans i ödemarken. Man kunde få någon tilldelning och detta hade sökts och i viss mån beviljats. Jag blev skickad med tråspark över fjärden till Rolf Löfgrens handelsbod i Skuthamn med det värdefulla papperet och med löfte att få äta så mycket makaroner jag ville då jag kom tillbaka. Det som hämtades var en trälada med makaroner, amerikanskt fläsk och en hel del annat. Annu efter cirka 55 år vill jag inte gärna se makaroner. Därav förstas att jag åt för mycket!

Alla som odlade något fick noggrant deklarerat vad som skör-

dats och landsfiskal med färjingsman åkte runt i bygden för att kontrollera. Odlares fick behålla otroligt litet.

Skadeglädje...

En gång då lagens väktare besökte Pitsund fick landsfiskalen en kraftig rättfälla över ena foten i bagarstugan, där ågodelarna förvarades. Skadeglädjen var stor...

Svarta börsen fanns. Den som var rik kunde köpa och "hajarna" blev bara rundare om magen. Kaffe fanns bara på svarta börsen. Det ersattes med rostat korn eller råg och så "surr" förstas. Det var kupongfritt.